

Framom allt - friheten

I slutet på 70-talet flög den dåvarande svenska utrikesministern Sven Andersson och jag till Tokio för att delta i Socialistiska Internationalens rådsmöte. På flyget någonstans över Nordpolen berättade Sven Andersson om en händelse som blivit ett oförglömligt minne. År 1946 kom han till Finland som ung partisekreterare för att delta i den socialdemokratiska partikongressen. Resan hade också två andra motiv. Dels ville man i Stockholm veta vart Finland var på väg i den oklara situationen efter kriget, och dels skulle Andersson föra en hälsning från statsminister Per Albin Hansson och kooperationschefen Albin Johansson till Väinö Tanner i Sörnäs centralfängelse.

"Den första uppgiften var lätt att sköta", sa Andersson. "Vi fick en klar bild av läget, och konstaterade att det finska partiet var situationen vuxen. Läget i Finland var kritiskt men inte katastrofalt".

Men den andra uppgiften gjorde den unge partisekreteraren nervös. Han hade nämligen med sig en låda goda cigarrer till Tanner, och han undrade hela vägen till fängelset ute i Sörnäs hur han skulle kunna komma åt att smugla in lådan till Tanner. "Döm om min förvåning", sa Andersson, "då jag kom till fängelset och uppmanades av fångvaktarna att vänta en stund. Där kom Väinö Tanner leende emot mig med utsträckt hand och sa: Välkommen till Finland".

Historien förtäljer det inte, men jag utgår ifrån, att en av dem som gav svenskarna den vederhäftigaste analysen av läget i Finland var K-A.Fagerholm. K-A hade redan hunnit vara minister före kriget och deltagit i krigsregeringarnas arbete, han var medlem i partistyrelsen och talman i riksdagen. K-A hade en synlig roll i fredsoppositionen, men han var samtidigt lojal mot regeringen och partiledningen. Han tog Väinö Tanner i offentligt försvar trots att de två krigstida socialdemokratiska ledarna hade råkat i konfrontation med varandra under de sista krigsåren. Fagerholms roll som förespråkare för demokratin och den nordiska inriktningen i Finland under och efter kriget är helt avgörande. Han var en av dem som hyllades och avtackades för sin insats redan under sin livstid, och den senare historieskrivningen har inte nedrankat hans insats, snarare tvärtom.

Ju mer det självständiga Finlands utveckling har belysts under de senare åren i form av objektiv historieskrivning, desto klarare framgår det att socialdemokratin har haft en helt avgörande roll då det gällt att försvara demokratin, det nordiska frihetsidealet och den sociala jämlikhetsutvecklingen. Fienderna var än den starka högerextremismen, som höll på att dupera hela landets borgerlighet under förkrigstiden, än kommunismen, som med kraftigt internationellt stöd från Sovjetunionen både under och efter krigen såg socialdemokratin som sin ärkemotståndare.

K-A Fagerholm var en rese i kampen mot demokratins fiender. Han hade förmånen att personligen uppleva både fascismens undergång och kommunismens tillbakagång. Hade han fått leva något år till hade han sett

Sovjetunionens och den internationella kommunismens fall. Man kan bara undra med vilken sarkasm han hade kommenterat den utvecklingen.

Vi var ett betydande antal unga hetsporrar som anslöt oss till socialdemokratin genom Socialdemokratiska Studentföreningen år 1964. Rafael Paasio hade valts till partiordförande året före, partiet var på stark frammarsch och skulle sedan i valet 1966 ta hem en storseger efter den förödande partisplittringen. Finlands Svenska Arbetarförbund hade under K-A Fagerholms, Gunnar Henrikssons och Lars Lindemans ledning klarat sig undan splittringen, och den finlandssvenska socialdemokratin var inte det under av "stillastående rörelse" som K-A så träffande hade beskrivit den. Det ungdomliga tillskottet fick ett varmt mottagande av de äldre i rörelsen, men samtidigt fick vi många gånger finna oss att bli satta på plats av seniorerna. Av det blev vi som stannade kvar inte sämre. Ett antal av våra samtida fick däremot nog av uppfostringsmetoderna och drog sig vänsterut där de medverkade till den förökning genom delning som sedan blev kommunismens undergång.

För mig personligen blev det mest betydande i arvet efter K-A Fagerholm det nordiska engagemanget. Jag kom tidigt med i det nordiska samarbetet både via studentpolitiken och ungdomsrörelsen, och hade förmånen att kunna fortsätta arbetet på partinivå i många år. Det tog inte länge innan jag hade insett betydelsen av K-A:s insats både för den nordiska socialdemokratin och för det nordiska samarbetet generellt sett. K-A rörde sig i Norden utan de komplex som så ofta behäftar finländska politiker, inte bara av språkliga skäl. Han var känd och uppskattad överallt, och han hade förmågan att förklara den många gånger svårbegripliga finländska politiken för våra nordiska grannar på ett oefterhärmligt sätt.

Det nordiska samarbetet har inte skördat några stora lagrar under de senaste åren. Jag vet att mången påstår att det ligger i det nordiska arbetets natur att inte behöva skapa rubriker. Detta var just vad Fagerholm, Erlander, Hedtoft och Gerhardsen ville skapa. Den nordiska demokratin skulle befästas genom praktiskt arbete i vardagen.

Men jag tror inte att de ovannämnda skulle ha nöjt sig med att se de nordiska länderna inta fem olika linjer i förhållande till den europeiska integrationsutvecklingen, vilket är fallet idag. Jag tror inte heller att de hade nöjt sig med att se det socialdemokratiska parti- och fackliga samarbetet falla så helt i skuggan av de nationella och inrikespolitiska bedömingarna som det sker idag. Det finns inte mycket kvar av gemensam analys på den nordiska socialdemokratiska nivån. Antingen kommer den bort på grund av rädslan för att man skall stämplas som "block" i internationella sammanhang eller så kommer den helt i skuggan av inrikespolitiska, knutpatriotiska och valtaktiska bedömingar. Slutresultatet har ofta varit att framgångarna har uteblivit både i det internationella arbetet och i den nationella politiken.

Jag är böjd att påstå, att det nordiska samarbetet behövs i fortsättningen lika mycket som tidigare. Såväl de stora globala problemen som de mer närliggande men ytterst svårlösta europeiska frågeställningarna kräver gemensamma insatser. Det är förmätet att påstå att de nordiska länderna skulle ha någon större missionärsroll nu

än tidigare. Våra länder är långt ifrån färdiga och dagens främlingsfientliga och småskuret knutpatriotiska tendenser är de bästa bevisen. Men det ger oss än mer anledning att lyfta upp demokratin och de mänskliga rättigheterna som de gemensamma symbolerna.

K-A. Fagerholm höll ett historiskt tal inför den socialdemokratiska partikongressen år 1949. "Vårt folk - jag vågar säga att detta reservationslöst gäller socialdemokratin - sluter upp kring demokratin sådan den utformats här uppe i Norden och vi vill inte byta ut denna form av demokrati mot andra former. --- Socialdemokratin har konsekvent bekämpat fascistiska och nazistiska strävanden och lika målmedvetet har vi bekämpat kommunistiska - och kommer att göra det." Hans testamente var slutorden i hans bok: "Framom allt annat skall vårt samhälle präglas av friheten. Det skall vara humant. Vi skall få tänka, skriva, tala fritt". Tryggve Bratteli, som förlorade kampen för ett norskt medlemskap i EG på 70-talet, hade under många kampens år, t.o.m. som koncentrationslägerfånge i Tyskland, byggt upp sin övertygelse på "dette med demokrati". Hans argumentation var att de länder som hade haft förmånen att kunna befästa ett fungerande folkvälde hade ett ansvar i att försvara det demokratiska synsättet. Detta ansvar har inte blivit mindre under åren, snarare tvärtom, och ansvaret ligger tungt på den socialdemokratiska rörelsen - dess medlemmar och dess ledare.

Ulf Sundqvist